

Amice, zier verheijt was ik met uw brief van 1 Dec. Ik
 zal nu niet zoo lang als anders met antwoorden wachten.
 Ik zal vreesd ophouwd hebben van mijn vertrek naar Am-
 sterdam, maar ik reende, na alles overwoogen te hebben, niet
 anders te mogen doen. Voor een paar dagen, tusschen na ont-
 vangst van uw brief, heb ik u, behalve een lezing over de
 sündigsche Moraal en mijn inang. oratie, laten twee-
 den een beveling: Blijven of Uitzgaan, waarin ik zoo
 objectief mogelijk den gang van zaken heb geschilderd en uiten-
 schap van mijn uitzgaan heb gegeven. Indien het u best,
 kunt gij met onze „inmunkivittiche“ toestanden daarin op
 de hoogte komen. Ik ben zeer groot bewonderaar van
 de Hoze Univ. en het voor haar zwaarten en gebreken
 een open oog; maar hier naar ik, blijvende, den schijn
 op me van een overtuiging, te zijn gedaan, die ik
 niet heb. Ik wens ik te zeer op gesteld ben, dat „hoze
 genis van een Christ. overheidschool, de kerk ten
 sterk zeggenschap hebben over een theol. faculteit, ik
 kan het „beginnel enis eigen insichting“ niet accep-
 teren als een dogma, en vind daarin een onrijpe
 en vrange vucht van het separationisme, dat ook
 in onze Christ. Jeref. Kerk zijn wortelen heeft geslagen

Het heeft mij veel tijd gekost, om te beslissen zover ik be-
 slise heb. Vele banden hielden me vast. Maar ten slotte
 kon en mocht ik niet anders. Ik hoop nu, dat de Utrechtsche
 Univ. ⁱⁿ eenigzins door in sympathie bij ons volk en
 daardoor ook in bladz. zal toenemen. Een eenigzins volle-
 dige universiteit zal ze wel nooit worden. Maar als ze
 een getal van predikanten, litteratoren en juristen macht
 opleveren, die op de hoogte van hun tijd en van intrens
 mannen van overtuiging en Kerstader zijn, dan zou ze
 toch nog in bescheiden mate ten zege kunnen zijn. En
 zulke mannen hebben alle partijen, hebben mij vooral nood-
 dig. De deernigste ervaring, in het leven is wel de telour-
 stelling, die men met menschen opdoet. Ik kan u ook
 nu den jongsten tijd over meespreken. En wat gij schrijft
 over Idenburg en Catijn, komt op diezelfde ervaring neer.
 Van Idenburg had ik zoo iets gehoord. Eenigen tijd geleden
 kwam hier in Kampen een weduwe woman, Mevrouw
 Bode, die lid was geweest van onze gemeente te Bala-
 via (pred. D. Wijers, vrag. D. Uising). Zij is zeker
 alles behalve hecht van overtuiging, sloot zich eerst
 wel bij onze kerke aan, maar ging op Zondag naar

een ander kerke, en zeide daarom de opachtig haar lid-
 manschaps op. Toen haar door den kerkeraad op het on-
 betamelijke van dit gedrag geweten werd, zeide zij o.a.
 dat ook de Mees Idenburg concerten enz. op Zondag in
 Balavia hervest. Van andere zijde werd zij bejingspro-
 ken. En ik heb er later niet meer van gehoord. Maar nu
 zij schrijft, dat er op zijn moede kerke smetten kleven,
 moet ik u vriendelijke verrucken, mij nader te melden,
 van welken aard die smetten waren. Niet om er mis-
 bruit van te maken of er publick gewag van te doen,
 maar om voor mezelf te weten, wat wij aan onze
 vrommannen hebben en in hoever ze ons verbrannen
 wandij zijn. Was daarom zoo goed, mij er iets nader
 van mee te deelen.

Wetenschappelijke arbeid heb ik in het laatste jaar weinig
 kunnen verrichten. Ik had een courants te redigeren
 (het kerkebijde weekblad de Basarier), werd daarom in
 de kerkebijde gemaestie betrokken en verloor el den tijd
 in den best van wetenschappelijke onderzoek. Ik hoop

nu in Amsterdam meer een meer rustigen tijd te krijgen,
 vermal ook, onder de redactie van de Besmin met
 Jan. heb vergeleed en de kerkelyke kwestie voorlaan hoop
 te laten rusten. Alzijt als die mogelijk is; wens men Rome
 menigmaal terug meer, waar men niet aeren wil.

Ten oprichte van het Ministerie Kaester ik was veel enige
 goede verruachting. Maar ik hoop niet velen, dat er spoedig
 een begin magt gemaakt worden, om aan die verruach-
 ting te voldoen. Thans leven ^{we} ik alleen in hope, en zien we-
 nig van de verruachting. - Onz verhuizen in de laatste week van
 dese maand. Met 1 Febr. is ons adres: Watergraafsmeer
 (bij Amsterdam - in Amsterdam zelf kwam ik zoo plots-
 selig geen geschiedt hris vinden), Linnaeus parkweg 37. My
 onde vader, die na het overlijden mijner moeder bij ons
 aan hris is, gaat ook mede. Mijn ambtgenoot Biester-
 veld is ook tegelyk met mij aan de Vrije Str. benaemd &
 woonst al in Watergraafsmeer. En dan gaan er van de
 mijn vijfzig studenten een vijf en twintig met ons mede;
 het is dus een heel optrek. Laat me spoedig weer eens
 iets van u hooren. Welc beveltyk gegroet van

Lh. H. Bavinck.

Via Singapore
Koeta Radja
Stjeh

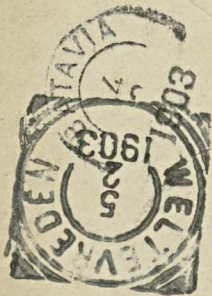
beantw
B/4
03

Den Meed. Zier Jel. Heer Dr. C. Snouck Hurgronje
Adviseur van Inlandsche en Arab. Zaken

te

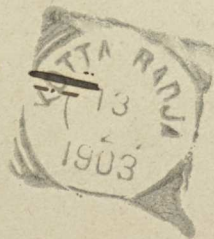

~~W. J. van der ...~~

NY

X02

1903-11-20

Amsterdam 20 Nov. 1903.

01

Amicissime, Reeds enkele weken liep
Uw werk over het Sazöland op mijn schrijf-
Tafel, en nu liet ik er niets over aan
u horen. Maar gij gafte daarin ook
een boek, dat werkelijk niet te ontspan-
ning in een Meewijze te lezen is. De
munte van het overwerken wordt echter
zinnichuuts belooft. Ik heb van blad-
zij tot bladzij uw opwerkingsgave, uw
objectieve zakelijke voorstelling, uw
volharding in getruud bewonderd. Voor
mij was de beschrijving van het
Sazöland geheel nieuw. Natuurlijk
was het vierde hoofdstuk over hunnelijk,

familieleven en goddiens voor mij
het belangrijkste; dus las ik met bij-
zonder belangstelling. Ik zeg u harte-
lijk dank voor de toezending van die
werk, dat maar dat over Atjeh
een receptie ineen in de letters.
haar over Indië.

Wat zij mij in uw laatste brief
schreef over den tegenwoordigen minis-
ter van Kolonien, heeft mij bedrukt.

Wat is de afstand tuschen leer en
leven toch menigmaal groot. En wat
is het lustig, als men dergelijke din-
gen hoort en weet. Te nemen de on-

bevangendheid in de ontroering en
den omgang weg. Toen ik Z. Exc. on-
langs een paar keeren ontmoette, ge-
vielde ik dat. In de aangename in-
druk, dien hij maakte, deed haast de
vraag in mij opkomen, of Uwe infor-
matie wel juist is. Als ik u niet
kende in Uwe betrouwbaarheid, zou
ik er aan twyfen. Maar nu laat
ik het staan, als zoveel lastelen
in het leven, en geef het over aan
Stein, die alleen rechtvaardig oordeel
en oordeelen kan.

Ik bevalt ons hier in Amsterdam

waarn ik niet veel meer goed. Het leven is niet zoo ongelukkig als in Kampen, maar het is rijker aan afwisseling; en de intellectuele kring is ook ruimer. Voor het overige hebben wij in den landsteden bijt op kerkelijke terrein veel belenstelling opgedaan. En menigmaal helpt ons maar een Troost, dat wij naar de mate van ons inzicht het goede hebben bedrukt en gezocht. Allet de politiek gaans het een gewoone gangebie, niet slechter maar ook niet zoo heel veel beter dan vroeger. Alleen hoop ik, dat de kwestie van het onderricht eens tot eene definitieve oplossing zal komen. Van sociale hervormingen ver-

om het te zijn om mogelijk zijn. Van harte geprezen

xol

den Mees. L-geel. Meer,

den Meer Dr. C. Snouck Hurgronje

Adviseur voor Ind. en Arab. Zaken

te

Wetevreden.

X02

1905-06-01

Amsterdam Singel 62

01

1 Juni 1905.

Amice, Ik herinner me werkelijk niet, of ik u al eens
geschreeven heb uit mijne nieuwe woning hier in Amsterdam.
Bij ons vertrek uit Kampen waren we zijdelijk, anders we
hadden niet in een een geschiedt huis konden vinden, maar we
vergeet nu niet. Maar daar beviel het ons niet best;
het was mijn drie kwartier van het gebouw der Vrije Univ.
vochtis was vriend en was handien ook een stille, onge-
zellige huis. Na veel zoeken vonden we kochten we een
pand in Amsterdam en hebben daar Sept. van 's vorigen
jaars onzen intrek genomen. Het is een lief klein huis-
met een aardig tuinje, dicht bij het Centraal Station
en bij het gebouw der Vrije Univ., en het bevalt ons
het dus ver uitbremond. Maar het is hier een duur
wonen; de huizen zijn zeer prijzig en de belastingen
zijn hoog. Men voelt er heel wat over hebben,
om in Amsterdam te wonen. Doch er is een tegenvoor,
dat ik niet college geven niet zoo veel tijd verlies
en niet zoo afgezonderd en eenzaam leef. Over het
algemeen ben ik blij, dat ik niet meer in Kampen

ken; het was er wel aardig maar ook zeer opgelogen
 en kleinsteeders. Alleen hoop ik, dat de achtergebleven
 Dient. School spoedig naar hier komen en met de
 Nijze Univ. verenigd wordt; dan zou van kleine
 Fristen en verteldheden in onze Jure. Kerken een tinte
 kunnen. Maar deze onzinnigheden zijn gering, bij den
 strijd vergeleken, waarin ons tegenwoordig op politiek
 terrein geconfronteerd zijn. „Clericaal” en „antikericaal”
 staan scherp tegenover elkaar, en was de uitkomst van
 de omwenteling bij de Stembus zal zijn, waar ik niet
 te wispellen. Het gelooft wel, dat de Kamers voor
 het zittend kabinet niet ongunstig staan, maar vooral
 met het oog op de nieuwe kiezers valt er weinig
 met zekerheid te zeggen. Opzouwen ik niet blind ten
 voor de gebroken, die ook dit Ministerie aankomen,
 hoop ik toch, dat zijn leven verlevend zal worden.
 De liberalen zijn zoo verbuld, dat zij mijne insinua-

ten een krachtige regering ontbreken zijn. De konse-
 mering van van Duitse draagt een goedkeuring viel
 weg, maar zij is toch zeker niet partijdig geweest.
 Van de zijde der liberale pers werd ze zeer bejubeld,
 omdat van Duitse beschaamd wordt als een man
 van de daad, waaraan drie behapde hoop. Maar
 onnodelijk is de zaak, hem te bedroeven, zeker en of hij
 stagen zal, want hier ook wel door velen betwist.
 Het verblijft me zeer, dat ge kunnen korten tijd over-
 komen; in allen er natuurlijke op, dat ge dan ook
 een wijze daren bij mij komte logeren en ^{met} ~~aan~~
 mijne vrouw en mijne dochter, van dien jaar
 kennis maakt.

Uw oordeel over mijne „Tweygranden jongste ge-
 schriften was mij zeer aangenaam. Mijne zijde
 stem ik toe, dat de ondersteuning, waarop mijne
 levensbeschrijving rust, n.l. de waarheid der H. S.

een moeilijke probleem insluit. Ik kan er eigenlijk dit el-
 len van zeggen: naarmate ik langer en dieper leef, bemerk
 ik, dat ik van het gezag als Schrijfs niet los kan ko-
 men, op dezelfde wijze ongeveer, als ik mij niet van
 de ambitsie der denke. en der zedens ontkomen kan.
 Soms heb ik er met eens de neiging toe, om ermede
 te breken, maar als ik mij zelf dan goed onderzoek,
 dan hangt dat oorn met het brose in mijne rea-
 sonelijke natuur, dan zie ik altijd iets in wat niet
 goed is en voor God niet kan bestaan. En omgekeerd,
 naarmate ik, laat ik het zoo maar zeggen, vromer
 gestemd ben, en betere opzettliken draak, valt ik
 mij tot aannemen van en vredeverping aan de
 Schrijfs volkomen bereid en geneigd, en het vrede
 van mijn hart. Dat is mij simpel, maar alle
 wereld. en tusschen beschouwing ontvult naar mij
 inschrijfs in zulk een zieleverving, die aan
 fermest denken en handelen vromepast. En daarbij,

Komst, dat moeilijkheden en twiifelen zich bij elk
 zelfoverwinning, zich voordoen. Wie met de laatste
 zou willen wachten, boldes de eerste opgelost zijn,
 krijgt er nooit een, en valt aan het sceptisisme
 ten prooi. En nu is wederom onze verwachting bij
 onze eerste studie deze, dat de Christelijke meded. en
 levensbeschrijving in fossen en fossen gedrukt wordt
 door de gewone natuur en geschiedenis. Bij het
 materialisme en pantheïsme wordt de kosmos
 voor ons een geheel, dat niet alleen voor geen
 oplossing vatbaar is, maar dat een innerlijke
 onbegrijpelijkheid inhoudt. Duitse schreef Jönsen: La
 vie n'est qu'un court épisode entre deux états
 de mort, en: la pensée n'est qu'un éclair au
 milieu d'une longue nuit. Op zijn standpunt is
 dat naar waarheid en openhartig gezegd. Maar
 het is voor ons de onbegrijpelijkheid zelf.

Door geen van beiden. Zij neemt ons deze kleine mis-
 richting niet kwalijk, en blijft zeker in al deze levens-
 problemen belang stellen. Daar ik het in den laatste

byt zeer druk het gewas, veldang ik naar de vacantie.
 In de maand Juli denken we, mijne vrouw en ik,
 op reis te gaan, waarschijnlijk naar Salzburg. Maar
 in Augustus naar ik alweer Finis zijn, daar het
 dan zynste is, die ik bijwonen en waarvoor
 ik mij, met het oog op verschillende vraagstukken,
 ook nog wat voorbereiden moet.

Hopende dat ge geen kwaad met kwaad over-
 gelden zult en mij niet aanslag op antwoord
 zult laten wachten, als ik het thans en ook
 venger te veel deed, blijf ik nu in uw vriend-
 schap aanblijven, tenzij ik u verkeer van
 de mijne. H. H. Bavinck.

1/7 .05

XOI

Den Hoer. Zier Sel. Hoer,

den Hoer Dr. C. Snouck Hurgronje

Adviseur van Ind. & Arab. Zaken.

te

Wetevreden.

X02

1906-01-16

Amsterdam Singel 62.

01

16 Jan 1906.

Amiciissime, uw laatste brief ligt al over een kleine
drie maanden op antwoord te wachten, maar de tijd
veert voorbij en het leeren is hier nog drukker dan in
Kampen. Mer bijzondere belangstelling las ik uw laat-
ste schrijven, waarin zij zoveel belangrijke zaken aanroert.
Wat zij over politiek schrijft, heeft voor een deel mijne
hondelijke instemming; er gaat daarvan dikwerf en op
veel een demoraliserende invloed uit. Maar goed
beschouwd, ligt de schuld daarvan niet in de politiek
maar in het hart des menschen, dat zoo lieve ook
het beste misbruikt. er voor allerlei verleiding zeer ras
berooft. Het depraverende, dat er van de politiek
afgaat, myne misochien was erger zijn en was dan
delijkten aan het licht treden, dat bijv. bij handel,
Kroegmanschap, nijverheid, wetenschap, Kunst, maar
het is in mijn oog toch maar een gradual verspil.
Er wordt ligt het kwaad in de stof der dingen,
nemen in de beperktheid van den mensch. Als
altes deden, gelijk zij in politiek lande te doen.

Zou het er werkelijk niet beter gaan uitsien; als de besten, die voor de verheffing van het politieke leven een open weg hebben, zich onttrokken, zou het woord in de macht gheeft aan Jan Ruyter en zijn mannelijke vrienden. Ik durf ook te vrijmoediger spreken, omdat ik op politiek terrein van ambitieën mij vrij wout en, zoover ik er aan deed, het alleen behartigde met plichtberief, niet met neiging, en lust. Ik denk dan ook, dat gij, straks in Nederland teruggekeerd, oprecht zult insien, dat gij u niet onttrokken kunt of mocht; en het zal zeker niet aan personen en partijen onttrokken, die u in die richting zullen drijven en niet uw kennis en bekwaamheid voor het vaderland minst zullen willen doen. Persoonlijk zou ik er mij ook ten eerste over verheffen, als gij als Kammerlid of minister bijt. de belangen van Indië behoudt. Een Kamerlid op een betere wijze, dan in de laatste

jaar geschied is. Want in gelooft zeer zeker, dat er in het bestuur van Indië, evenwel als in dat van ons land veel is, dat verbetering behoeft. Toch kan ik mij niet geheel vinden in de scherpe beoordeeling, waaraan gij in uw laatste brief den tegenwoordigen minister v. Koloniën, evenals ook van Hentze en anderen onderwerpt. Menschen zijn allen onvolmaakt, en de een is nauwelijks aan het over, of hij wordt door den ander bespied en geëerbied. En zoo gaat het altijd in een kringetje rond. Ik zou niet persoonlijk ongezocht verwachten, dat er ooit iets van terecht kwam, als ik niet gelooven ~~mocht~~ mocht, dat er een macht is, die alle dingen door of mustentijds ondanks de menschen regert. De nederlaag van het vorige ministerie acht ik dan ook, schoon ik ze niet verwacht en nauwelijks ook niet ghevoelt heb, geen bijzonder groot verlies; want onze partij bevat zij een wijre les en ik wensche veel, dat zij er beter profijt

van trok. Ik stem niet in met dat eindeloos wits-
duren, dat Mars ten oprichte van al het bestaende
aan de orde van den dag is.

Leve gans het mij ook, als ik lees wat gij schrijft over
denk- en zedewet. Van mij alleen dree niet vast,
en ik wete het niet mogelijk, dat het wetenschap-
pelijk onderzoek ooit zal leeren, dat zij iets ganssch
anders zijn dan waarvoor wij ze houden. We weten
omgief gans van mijne overtuiging, naar hervindend
te knien, als zij deze en andere principia, niet
ontdekt, maar van hun vastigheid berooft. Maar
ik ga hier Mars niet verder op in. Als gij, welk
in Nederland teruggekeerd zijt, zullen er nog wel een
in de gelegenheid zijn hiervoor van gedachten te wiss-
elen. Ik reken er vast op, dat gij spoedig na
een terugkeer eens enige dagen mijn gast wilt zijn.
Mij brengen in onze gedachten en overtuigingen het
ver nitien, maar nu omgief in beiden behoefte
tot de beste en aangenaamste herinneringen van
mijn leven. Ik hoop van harte, dat mij die eer-
lang nog eens vernieuwen zullen. H.

J. Bavinck.

16/1 '06

XO

Den Welw. Gestr. Mev Dr. C. Snouck Hurgronje
Adviseur in Zw. s. Mok. Zaken

15

Wetteden.

X02

WELTEVERDEN
11 FEB 06

1906-08-19

Amt. Lijvel 62, 19 Aug. 06.

01

Amicijsje,

For mijne gronse blydschap las ik
gister in de courant een beroening for
hoogleraar te Leiden. Ik woude er u
van harte gelyk mee en hoop, dat de
making u goed bevallen zal. Wyl
gij anders de beroening niet geaccep-
teerd zoudde hebben, ondersteel ik dat gij
adviseur der Regering blijft. Moogt gij
in beide betrekkingen veel vrucht op
ur arbeit zien en door beide een
welschap in vaderland ten zeyen zyn.

De tijt heeft me nog ontbroken, en een
 berouw te brengen, en ook in de toekomst-
 gende weken zal er veel van komen.
 Als ge naar Leiden verhuist, is 't mis-
 schien ook beter te wachten, voordat ge
 daar geïnstalleerd zijt. Vriendelijke dank
 ik u voor uw brief met zijn man-
 dierend woord over mijn Nieuwduitsche,
 voor uw bijdrage tot Nieuwduitsche feiten,
 en voor uw artikelen in de NRC.
 De laatste vooral has ik met groote
 belangstelling, en een critiek op het Ke-
 genigingsvoorstel, vooral op de Hongaarsche

akademie, has ik met genuegen en in-
 stemming. Maar met uw plan zou ik,
 in alle bescheidenheid en zonder na-
 der belichting, ook niet mee kunnen
 gaan. Na voltooid universitaire studie
 moet er toch nog een jaar Indische
 supplementen volgen. Valt daarbinnen
 nog met een admissieexamen? Wordt
 deze Indische studie door een aparte
 school gegeven? Hoe is deze in te rich-
 ten? En is een jaar voldoende? Zoo
 voor mijn wijze van zien, zou het
 veel beter zijn, om deze Indische vak-
 ken (die toch zeker om drie centra

land, quodvisum en recht te gruppens
 zijn) in de universitaire studie deze
 op te nemen. Bovendien heeft dit niet,
 omdat het zeker meermalen juristen zal-
 len zijn, die voor ambtenaar zich laten
 opleiden. En de jurid. studie is niet
 zwaar. De Kans heel gemakkelijk ook in
 vijf twee jaren verlenst worden. En zoo kan
 er komen organische eenheid in de
 wetenschappelijke opleiding. Maar...
 de sprake als niet-deskundige en geef
 mijn wysheid voor beter. Bij de ons
 volgende verg. van de Akademie hebbe
 ik er op dat gij bij ons komt eben.

H. N. Bavinck.

Beantw.
25-8-'06.

20/8 '06

XOI

Dr. C. Snouck Hurgronje,

Laurens Renelstraat 2

Den Haag.

X02

